

الگوی راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت از دید معلمان ورزش و مدیران مدارس با رویکرد آمیخته

■ صفدر پورنصرالله*

■ شهاب بهرامی**

■ حسین عیدی***

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت از دید معلمان ورزش و مدیران مدارس، با رویکرد آمیخته بود. در پژوهش حاضر، شیوه گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی و روش آمیخته (کیفی-کمی) از نوع اکتشافی متوالی بود. مشارکت‌کنندگان پژوهش در بخش اول (کیفی)، برای اجرای مصاحبه میدانی، استادهای برجسته حوزه مدیریت ورزشی، متخصص در ورزش مدارس و اوقات فراغت؛ استادهای حوزه جامعه‌شناسی؛ و معلمان ورزش و مدیران مدارس برگزیده کرمانشاه بودند. این افراد (۱۳ تن) به صورت هدفمند (از نوع معیاری) برای مصاحبه‌های کیفی در موضوع پژوهش انتخاب شدند و گزینش آن‌ها تا حد اشباع نظری ادامه یافت. در بخش دوم (کمی)، بعد از گردآوری اطلاعات حاصل از پژوهش کیفی، پرسش‌نامه (حای ۴۰ گویه و در قالب ۵ مؤلفه) تنظیم شد و در میان معلمان ورزش و مدیران مدارس شهر کرمانشاه (۳۳۴ تن) به روش خوشه‌ای-تصادفی بخش شد. روایی و پایایی هر دو نسخه از سؤال‌های مصاحبه و پرسش‌نامه تأیید شد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که راهکارها دربردارنده زیرساخت‌سازی (امکانات و اجرایی)، عوامل درونی (انگیزاننده فرهنگی، مشوق‌های جمعی و نگرش)، فرهنگی اجتماعی (فرهنگ‌سازی، مشارکت عمومی و ترغیب اجتماعی)، نرم‌افزاری (منابع دانشی و منابع انسانی)، و رفتاری (فردی و اجتماعی) هستند.

کلید واژه‌ها:

زیرساخت‌سازی، فرهنگی اجتماعی، رفتاری، انسانی

□ تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۶/۳

□ تاریخ شروع بررسی: ۹۹/۷/۴

□ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۱۱/۴

* دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

E-mail: .....

** (نویسنده مسئول) استادیار گروه مدیریت ورزشی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

E-mail: .....

*** استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران.

E-mail: .....

مقدمه

امروزه اوقات فراغت^۱ پدیده‌ای جانبی نیست، بلکه از زمینه‌های مهم تمدن جدید است (افراسیابی و مداحی، ۱۳۹۵). موضوع اوقات فراغت از دیرباز توجه بشر را جلب کرده است زیرا حساس‌ترین، ارزشمندترین و پربرترین اوقات زندگی آدمی است. صاحب‌نظران اوقات فراغت را عامل برجسته اجتماعی با چارچوب‌های رسمی می‌شمارند که برای اقبال گوناگون جامعه امکان تکامل فردی، روحی و عاطفی پرمعنایی فراهم می‌آورد (رضوی و همکاران، ۱۳۹۲). اوقات فراغت شامل جدایی از اجبارهای شغلی، خانوادگی و اجتماعی و گذراندن وقت آزاد به شیوه دلخواه است که برخی از نیازهای روانی، مانند گشاده‌خاطری و شادی، را در جامعه تأمین می‌کند و نیز از فشارهای روحی برآمده از زندگی شهری می‌کاهد (نادری و همکاران، ۱۳۹۳). البته فعالیت‌های اوقات فراغت تأثیر بسیار مهمی در تندرستی دارند زیرا فرصت‌هایی را برای برآوردن ارزش‌ها و نیازهای زندگی فراهم می‌کنند و افراد، از راه مشارکت در فعالیت‌های اوقات فراغت، تعامل اجتماعی و عواطف مثبت را خلق و لمس می‌کنند و بر مهارت و دانش خود می‌افزایند (براجسا-زگاس^۲ و همکاران، ۲۰۱۱). فعالیت‌های اوقات فراغت از چنان اهمیتی برخوردارند که کارشناسان از آن به‌مانند آینه فرهنگ جامعه یاد می‌کنند، یعنی نحوه گذراندن اوقات فراغت افراد جامعه به میزان چشمگیری بیانگر ویژگی‌های فرهنگی آن جامعه است. به‌زعم تندنویس، اوقات فراغت همچون شمشیر دولبه‌ای است که یک لبه آن می‌تواند به خلاقیت و هنرپروری و لبه دیگر آن به بزهکاری و آسیب اجتماعی گرایش یابد. بنابراین برنامه‌ریزی مناسب در اوقات فراغت اهمیت بسزایی دارد (رضوی و همکاران، ۱۳۹۲).

ورزش یکی از مهم‌ترین راه‌ها، و درواقع مؤثرترین راه، برای گذراندن اوقات فراغت است زیرا اوقات فراغت همراه با ورزش بخش مهمی از توسعه همه‌جانبه انسان‌ها و نیاز ضروری برای افزایش اعتمادبه‌نفس است (ژانگ^۳، ۲۰۱۸). با توجه به اضطراب، تنش و افسردگی‌های روحی، که بر اثر شهرنشینی‌های لجام‌گسیخته، افزایش جمعیت، راه‌بندان و غیره در شهرها بر شهروندان حاکم شده است، اوقات فراغت ورزشی آن‌ها را به افرادی آرام تبدیل می‌کند که هم از رابطه هماهنگ و طبیعی و هم از سلامت جسمی و روحی برخوردار شوند (ژانگ، ۲۰۱۸). پس ورزش یکی از فعالیت‌های مهم اوقات فراغت و از شکل‌های مهم کنترل اجتماعی شمرده می‌شود که اهداف تربیتی نیز دارد (افراسیابی و مداحی، ۱۳۹۵).

آسیب اجتماعی یا کج‌روی اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و هنجارهای جامعه نباشد، بنابراین با منع قانونی یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود. آسیب‌های اجتماعی در ایران طیف وسیعی از آسیب‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را شامل می‌شوند که مصداق‌هایش اعتیاد و قاچاق مواد مخدر، خودکشی، طلاق، جرم‌وجنایت، پرخاشگری، کودکان آسیب‌دیده (اعم از کودکان خیابانی و دختران فراری)، روسپی‌گری، تکدی‌گری، جرائم مالی و اقتصادی، سرقت و غیره‌اند (توسلی و نورماد، ۱۳۹۱).

عوامل و عناصر گوناگونی در بروز این آسیب‌ها و جرم‌ها مؤثرند، از جمله می‌توان به نارسایی‌های فرهنگی و اجتماعی، تراکم نامناسب جمعیتی، تنوع قومی، تضادهای فرهنگی، بیکاری، فقر اقتصادی و رواج مشاغل کاذب اشاره کرد. سپری کردن اوقات فراغت، به گونه مطلوب و شایسته، نشاط روحی و رضایت خاطر را به همراه خواهد داشت. بی‌توجهی به نیازهای فراغتی جوانان و برنامه‌ریزی نکردن برای غنی‌سازی اوقات فراغت آثار سو و چالش‌های متعددی چون انحراف، بزهکاری و آسیب‌های مختلف اجتماعی در عرصه جامعه بر جای می‌گذارد (شماعی و همکاران، ۱۳۹۱). در ادامه برخی از نظریه‌های اوقات فراغت و آسیب‌های اجتماعی را می‌آوریم.

با توجه به اینکه اوقات فراغت را جزئی از فرهنگ می‌دانند و فرهنگ‌ها، در زمان‌های گوناگون، فراغت‌های متفاوتی را می‌آفرینند، پس اوقات فراغت در جوامع مدرن و پیشامدرن باهم متفاوت است. از آنجاکه اوقات فراغت به‌صورتی که امروزه مصطلح است در زمان پیشامدرن نبوده است، بیشتر نظریه‌های اوقات فراغت در قرن بیستم شکل گرفته است. بسیاری از نظریه‌ها از مشکلات انقلاب صنعتی برخاسته‌اند. از آن زمان تاکنون، صدها نظریه و تعریف درباره اوقات فراغت ارائه شده است. بیشتر نظریه‌های اوقات فراغت، بعد از انقلاب صنعتی و دوران مدرن، توجه‌ها را جلب کرده‌اند. در ادامه به برخی از نظریه‌های مهم در زمینه اوقات فراغت اشاره می‌شود:

● **نظریه وبلن^۴:** وبلن نظریه مصرف‌نمایی خود را بر پایه خودپرستی بیان می‌کند و معتقد است افراد از دو راه می‌توانند موقعیت مالی و پولی خود را نشان دهند؛ **الف) اوقات فراغت تظاهری:** ویژه موقعیتی است که افراد همدیگر را می‌شناسند. **ب) مصرف تظاهری:** این موقعیت به شهرهای بزرگ مربوط است که افراد از همدیگر شناخت کامل و دقیقی ندارند (میرمحمدتبار و همکاران، ۱۳۹۴).

● **نظریه دومازیه^۵:** دومازیه پژوهش‌های گسترده‌ای در زمینه اوقات فراغت انجام داده است؛ اما آنچه در نظریه‌اش اهمیت ویژه‌ای دارد، طبقه‌بندی او از انواع اوقات فراغت است: فراغت‌های جسمانی، فراغت‌های عملی، فراغت‌های فکری و فراغت‌های اجتماعی (میرمحمدتبار و همکاران، ۱۳۹۴).

● **نظریه اسمیت^۶:** اسمیت به تفاوت گروه سنی جوانان در شیوه گذراندن اوقات فراغت با سایر گروه‌های سنی اشاره می‌کند (روجک، ۱۳۸۸).

گفتیم آسیب اجتماعی هر نوع عمل فردی یا جمعی است که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد جمعی رسمی و غیررسمی جامعه، محل فعالیت کنشگران قرار نمی‌گیرد و در نتیجه با منع قانونی یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبرو می‌شود. از نظریه‌هایی که در این زمینه مطرح است می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. **نظریه فشارهای ساختاری:** علل ناهنجاری‌های روانی و اجتماعی را در ساختارهای اجتماعی می‌جوید. از نظر این مکتب، ساختارهای اجتماعی فشارهایی را بر افراد وارد می‌کنند که فراتر از تحمل آنان است و بر اثر این فشارها به رفتارهایی روی می‌آورند که با هنجارهای تأییدشده جامعه سازگاری ندارند.

۲. **نظریه کنترل:** جرم‌ها و انحراف‌ها را نتیجه ضعف و نارسایی در نظام کنترل اجتماعی می‌داند. بر پایه این نظریه، جامعه صنعتی و مدرن زمینه‌های فراوانی را برای وسوسه و انحرافات فراهم کرده است. بنابراین اگر افراد احساس کنند که چنین کنترلی ضعیف است، به ناهنجاری‌ها و انحرافات روی می‌آورند (شماعی و همکاران، ۱۳۹۱).

درباره پیشینه اوقات فراغت، ورزش و آسیب‌های اجتماعی پژوهش‌هایی در سطوح جهانی و داخلی انجام شده است که آن‌ها را بررسی می‌کنیم.

کوارمبی^۷ و همکاران (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «مطالعه اکتشافی ارزش‌ها و استفاده از اوقات فراغت» انجام دادند و دریافتند مشارکت جوانان باتجربه و دارای پیشینه در فعالیت‌های ورزشی-فیزیکی بر اعتماد، شایستگی، شخصیت و ارتباطات آن‌ها افزوده است. بروسنان^۸ (۲۰۱۹) در فعالیت پژوهشی «تأثیر مشارکت ورزشی بر جرم انگلستان در بین سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۵» نشان داد مشارکت ورزشی با کاهش جرائم، به خصوص جرائم خشونت‌آمیز، در میان مقامات محلی انگلستان مرتبط است و تأثیر قوی‌تری در کم‌شدن جرائم خشونت‌بار دارد. ژانگ (۲۰۱۸) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر متقابل کیفیت زندگی و شکل اوقات فراغت» بیان می‌کند اوقات فراغت ورزشی در کیفیت زندگی بسیار تأثیر می‌گذارد و عامل مهمی در ارزیابی کیفیت زندگی مدرن است زیرا این امر در سلامتی، خوشبختی، رضایت و غیره تأثیر قاطعی می‌گذارد. الکساندرو و لورند^۹ (۲۰۱۵) در پژوهش خود، با عنوان «ورزش راه‌حل ادغام اجتماعی افراد مبتلا به اختلالات رفتاری»، به این نتیجه رسیدند جوانانی که به فعالیت‌های جسمانی مشغول‌اند فرصت کمتری برای رفتارهای ضداجتماعی دارند. گیدلو^{۱۰} و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهش خود دریافتند عامل مکان فضاهای ورزشی در میزان فعالیت‌های ورزشی در اوقات فراغت افراد مؤثر است. به‌طور متوسط، ۰/۵ تا ۱ کیلومتر فاصله از اماکن ورزشی تا محل سکونت مسافت مناسبی برای مشارکت زنان در فعالیت‌های ورزشی گزارش شده است. تأثیر مکان فضاهای ورزشی در میزان مشارکت افراد در فعالیت‌های ورزشی در اوقات فراغت در پژوهش لیو^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۹) نیز تأیید شده است. قهفرخی و رشیدلمیر (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «طرد اجتماعی، بزهکاری و مشارکت ورزشی در بین دانش‌آموزان» تأثیر ورزش را در کاهش رفتار پرخطر مثبت دریافتند و همچنین تأثیر ورزش در کاهش جرم، در تحقیق آن‌ها، تأیید شد. کتبی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «گذران اوقات فراغت دانشجویان با تأکید بر فعالیت‌های ورزشی» نشان دادند افزایش فعالیت‌های اوقات فراغتی سازمان‌یافته با نظارت اجتماعی از گرایش به بزهکاری در دانشجویان می‌کاهد.

آسیب‌های اجتماعی از عوامل کندشدن چرخه توسعه و حتی در مواردی بازدارنده آن است. هر کوششی همسو با اصلاح، رفع و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، به‌ویژه انحرافات، به معنای کوشش همسو با زدایش بازدارنده‌های توسعه و پیامدهای عقب‌ماندگی و شناساندن موفقیت در توسعه و بهبود حیات جامعه است. همچنین اوقات فراغت یکی از پدیده‌های اجتماعی سال‌های اخیر در کشورهای در حال‌گذر یا توسعه‌یافته است. این پدیده سوبه‌های دوگانه کارکردی دارد: از یک طرف، محلی برای بروز توانمندی‌ها و از طرف دیگر، راهی برای شکل‌گیری برخی آسیب‌های اجتماعی است. نتایج نامطلوب اجتماعی زمانی از اوقات فراغت زاده می‌شود که برنامه‌های جذاب و نشاط‌آور و آکنده از زمینه‌های تربیتی و پرورشی برای آن طراحی نشود. البته ورزش و فعالیت بدنی (در زمان اوقات فراغت) راهبردی بسیار مهم است که به اهداف سلامتی، اجتماعی و اقتصادی جامعه به‌صورت نهفته یاری می‌رساند (عابدینی و طالبی، ۱۳۹۶). پژوهش‌های متعددی در زمینه ارتباط اوقات فراغت ورزشی و کاهش انحرافات اجتماعی در سطح ایران و جهان انجام شده است: از جمله کورامبی و همکاران (۲۰۱۹)، بروسنان (۲۰۱۹)، ژانگ (۲۰۱۸)، الکساندرو و لورند (۲۰۱۵)، گیدلو و همکاران (۲۰۱۹)، لیو و همکاران (۲۰۱۹)، قهفرخی و رشیدلمیر (۱۳۹۶) و کتبی و همکاران (۱۳۹۳). اما در هیچ‌یک از این پژوهش‌ها، دانش‌آموزان جامعه هدف نبوده‌اند و نگاه مدیران و معلمان مدارس به این مسئله نبوده است. از سوی دیگر، بسیاری از جنبه‌های مهم آن ناشناخته باقی مانده است. هرچند در زمینه پژوهش‌های مربوط به اوقات فراغت وقت و هزینه بسیار چشمگیری خرج شده است، ولی باوجود این هنوز تمامی عوامل مربوط به اوقات فراغت و جنبه‌های گوناگون آن، به‌ویژه در زمینه دانش‌آموزان، آن‌طور که باید شکافته نشده است. با استفاده از نتایج این پژوهش، می‌توان با توجه به علایق و میزان اوقات فراغت برنامه‌ریزی‌های صحیح و مدونی در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی کرد و با تأمین بودجه‌های لازم اقدام‌های اساسی انجام داد تا بتوان علاوه بر کاهش میزان انحرافات اجتماعی، سهم مؤثری در کیفیت‌بخشی به برنامه‌های اوقات فراغت ایجاد کرد و نیز سهم بسزایی در ابعاد گوناگون زندگی و به‌ویژه در سلامت افراد داشت. بنابراین پژوهش حاضر در پی ارائه الگوی راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت از دید معلمان ورزش و مدیران مدارس، با رویکرد آمیخته است. امید است با توجه به نتایج پژوهش حاضر، با ارائه راهکارهای مناسب، گامی هرچند کوچک در راستای توسعه فعالیت‌های اوقات فراغت استوار بر ورزش برداشته شود و از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان کاسته شود.

روش‌شناسی

هدف پژوهش حاضر کاربردی، شیوه گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی و رویکرد تحقیق آمیخته (روش تحقیق آمیخته از نوع اکتشافی متوالی) است.

در مرحله اول، برای الگوسازی، از روش کیفی برخاسته از داده با اجرای مصاحبه استفاده شد. واحد اصلی تحلیل را در این روش مفهوم‌ها تشکیل می‌دهند. دومین جزء مقوله‌ها هستند. مقوله‌ها در حقیقت

حاصل گروه‌بندی مفهوم‌ها و سنگ بنای تحلیل‌ها محسوب می‌شوند. گزاره‌ها جزء سوم تحلیل‌ها هستند، که روابط تعمیم‌یافته میان یک مقوله و مفهوم‌های آن و نیز میان مقوله‌های جداگانه به‌شمار می‌روند. خروجی فرایند بخش کیفی، استخراج و تدوین گویه‌های پرسش‌نامه راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت، است.

در اجرای مصاحبه میدانی، شرکت‌کنندگان پژوهش بر این قرار بودند: استاد‌های مدیریت ورزشی که در زمینه اوقات فراغت ورزشی، یا پژوهشگر بودند یا کتاب‌هایی نوشته بودند (۵ تن)؛ استاد‌های جامعه‌شناسی که پژوهشگران آسیب‌های اجتماعی بودند (۴ تن)؛ معلم‌های برگزیده ورزش در شهر کرمانشاه (۲ تن) و همچنین مدیران برگزیده در شهر کرمانشاه (۲ تن). روش نمونه‌گیری گزینش هدفمند (از نوع معیاری) است. فهرست معلمان ورزش و مدیران مدارس منتخب از اداره آموزش و پرورش شهر کرمانشاه گرفته شد. این افراد در ارزشیابی سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ دارای رتبه‌های برتر بودند. بنابراین تعداد شرکت‌کنندگان ۱۳ تن شد.

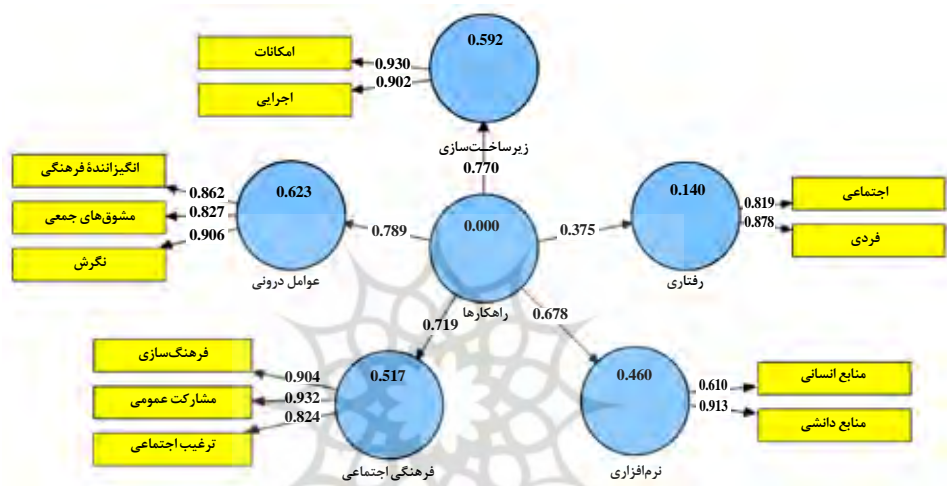
برای بررسی روایی، از روش اعمال دیدگاه‌های استاد‌های شرکت‌کننده در فرایند مصاحبه استفاده شد. برای سنجش پایایی نیز از روش توافق درون‌موضوعی دو کدگذار (ارزیاب) استفاده شد. پایایی بین دو کدگذار با استفاده از فرمول یادشده $77/3$ درصد است که از 60 درصد بالاتر بود. بنابراین قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها تأیید شده است.

تمامی تحلیل‌ها و کدگذاری‌ها با نرم‌افزار Max QDA نسخه Pro انجام شد. در مرحله دوم (بخش کمی)، برای آزمون الگو از روش کمی توصیفی-تحلیلی و از نوع همبستگی بر پایه الگوی معادلات ساختاری استفاده شد.

پرسش‌نامه راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت، بعد از اجرای مصاحبه و رسیدن به اشباع نظری تدوین شد. این پرسش‌نامه در 40 گویه و در قالب 5 مؤلفه زیرساخت‌سازی، عوامل درونی، فرهنگی اجتماعی، نرم‌افزاری و رفتاری، در طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (از خیلی زیاد با 5 امتیاز تا خیلی کم با 1 امتیاز)، تنظیم شد.

پایایی و روایی پرسش‌نامه‌های پژوهش در بخش کمی، با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۲ محاسبه شد. پایایی و روایی در PLS در دو بخش سنجیده می‌شود: الف) بخش مربوط به الگوهای اندازه‌گیری، و ب) بخش مربوط به الگوی ساختاری. پایایی الگوی اندازه‌گیری با ضرایب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ارزیابی می‌شود. برای تمامی سؤال‌ها، ضرایب بارهای عاملی از $0/5$ بیشتر است که نشانی از مناسب بودن این معیار است. در اینجا هیچ‌یک از سؤال‌ها حذف نشد. مقدار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرها در هر پنج متغیر، بالاتر از $0/7$ است که حاکی از پایایی مناسب الگو است. بنابراین در این پژوهش، پایایی متغیرها در حد مطلوب قرار دارد. معیار دوم از بررسی الگوهای اندازه‌گیری، روایی همگراست. با توجه به روش فورنل و لارکر که مقدار مناسب برای AVE را $0/4$ به بالا معرفی کرده‌اند، این مقدار برای تمامی پنج متغیر،

بیشتر یا مساوی ۰/۴ است. روایی واگرا سومین معیار بررسی برازش الگوهای اندازه‌گیری است؛ در این پژوهش در هر دو بخش روش اول (سؤال‌های مربوط به هر متغیر در قیاس با خود آن متغیر همبستگی بیشتری دارند تا در مقایسه با متغیرهای دیگر) و روش دوم (معیار مهم دیگری که با روایی واگرا مشخص می‌شود میزان ارتباط یک متغیر با سؤال‌هایش در مقایسه با ارتباط آن متغیر با سایر متغیرهاست) روایی واگرا تأیید شد. بعد از بررسی برازش الگوهای اندازه‌گیری نوبت به برازش الگوی ساختاری پژوهش می‌رسد.

شکل ۱. الگوی اندازه‌گیری راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت

برای بررسی الگوی ساختاری پژوهش (مورد ب) از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین معیار، ضرایب معنی‌داری t یا همان مقادیر ts است. در صورتی که مقدار این اعداد از ۰/۹۵ بیشتر شود (در سطح اطمینان ۱/۹۶)، نشان از تأیید الگوی ساختاری پژوهش دارد (نتایج در بخش یافته‌های پژوهش گزارش شده است).

همچنین در خصوص روایی محتوا نیز با استفاده از فرم‌های روایی‌سنجی CVI و CVR روایی تأیید شد. مقدار CVR ، با توجه به تعداد استادها (۹ تن)، ۰/۷۳ و مقدار CVI ، بیشتر از ۰/۷۰ به‌دست آمد. بنابراین روایی محتوا ابزار تأییدشدنی قرار گرفت.

برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه میان معلمان ورزش و مدیران مدارس شهر کرمانشاه پخش شد. معلم‌های ورزش شهر کرمانشاه ۲۵۴ تن بودند. با توجه به جدول مورگان این تعداد ۱۵۲ تن می‌شود. همچنین مدیران مدارس شهر کرمانشاه ۳۴۰ تن هستند که با توجه به جدول مورگان ۱۸۱ تن می‌شود. روی‌هم‌رفته ۳۳۳ تن برای نمونه آماری انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای-تصادفی است. در هریک از ۳ ناحیه آموزش و پرورش شهر کرمانشاه ۶۱ مدیر و ۵۱ معلم ورزش به روش تصادفی

ساده انتخاب شدند. تعداد بیشتر توزیع داده‌ها برای مواردی است که برخی از پرسش‌نامه‌ها درست تکمیل نشده باشد. بنابراین تعداد ۳۳۴ پرسش‌نامه با پاسخ‌های کامل دریافت شد. روش تکمیل و پخش پرسش‌نامه به صورت حضوری و با مراجعه به مدارس اجرا شده است.

■ یافته‌ها

◀ بخش کیفی

در جدول ۱، کد مصاحبه‌شوندگان و همچنین اطلاعات جمعیت‌شناختی آن‌ها مشخص شد.

جدول ۱. کد مصاحبه‌شوندگان به همراه سمت آن‌ها

ردیف	کد مصاحبه‌شونده	سمت	تحصیلات	سن
۱	Q۱	استاد مدیریت ورزشی	دکتری	۵۵
۲	Q۲	استاد مدیریت ورزشی	دکتری	۴۹
۳	Q۳	استاد مدیریت ورزشی	دکتری	۶۱
۴	Q۴	استاد مدیریت ورزشی	دکتری	۵۰
۵	Q۵	استاد مدیریت ورزشی	دکتری	۳۹
۶	Q۶	استاد جامعه‌شناسی	دکتری	۶۴
۷	Q۷	استاد جامعه‌شناسی	دکتری	۵۷
۸	Q۸	استاد جامعه‌شناسی	دکتری	۶۰
۹	Q۹	استاد جامعه‌شناسی	دکتری	۴۵
۱۰	Q۱۰	معلم ورزش	کارشناسی	۴۹
۱۱	Q۱۱	معلم ورزش	کارشناسی ارشد	۳۸
۱۲	Q۱۲	مدیر مدرسه	کارشناسی	۴۳
۱۳	Q۱۳	مدیر مدرسه	کارشناسی	۴۹

در گام اول کدگذاری‌ها، هریک از مقوله‌های اصلی وابسته به راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت، استخراج شد و در قالب پاسخ‌گویی به سؤال اصلی پژوهش انجام شد؛ پاسخ‌ها به این سؤال بود: «مؤلفه‌های راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت، کدام است؟»

در ابتدا، در مرحله کدگذاری باز، کدهای اولیه (کدهای باز) از متن مصاحبه‌های انجام‌شده استخراج و سپس مقوله‌های آن (مجموع چند کد باز) مشخص شد. در مرحله کدگذاری محوری، پیوند میان چند مقوله با یکدیگر مشخص شد. در این پژوهش، مقوله‌های اصلی استخراجی در واقع همان کدهای محوری‌اند.

جدول ۲. خلاصه کدگذاری باز و محوری مصاحبه‌شونده‌ها

کد مصاحبه‌شوندگان	مفهوم‌ها	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی
P۹, P۷, P۴, P۲	ساخت اماکن ورزشی در محلات و مدارس	امکانات	زیرساخت‌سازی
P۱۲, P۱۱, P۷, P۲	تکمیل پروژه‌های عمرانی نیمه‌تمام ورزشی در مدارس		
P۷, P۴, P۳	تخصیص بهینه امکانات مناسب به مدارس		
P۱۰, P۶, P۵, P۴, P۲	فراهم کردن امکانات تفریحی مناسب برای مناطق محروم		
P۹, P۷, P۳, P۱	استفاده از نیروی متخصص و بانگیزه	اجرائی	
P۱۳, P۴, P۲, P۱	ایجاد همگرایی در نظام‌های اجرایی		
P۱۱, P۶, P۴, P۲	وضع قانون افزایش سطح سرانه فضاهای ورزشی مدارس		
P۹, P۴, P۳, P۱	تأکید بر اوقات فراغت ورزشی در فوق‌برنامه مدارس	انگیزاننده فرهنگی	
P۸, P۵, P۴, P۲	تشویق دانش‌آموزان به شرکت در فعالیتهای ورزشی از طریق رسانه		
P۱۰, P۸, P۱	نمایش عمومی ورزش در مدارس		
P۱۲, P۹, P۳, P۲	درونی‌سازی ارزش‌های اجتماعی ورزش	مشوق‌های جمعی	عوامل درونی
P۱۱, P۱۰, P۷, P۳	جذب دانش‌آموزان آسیب‌پذیر به ورزش		
P۹, P۷, P۳, P۱	ایجاد امنیت اجتماعی		
P۱۰, P۵, P۴, P۲	ایجاد دیدگاه مثبت مسئولان به ورزش دانش‌آموزی	نگرش	
P۱۳, P۸, P۴, P۲, P۱	تغییر دیدگاه مسئولان به اوقات فراغت دانش‌آموزان		
P۱۲, P۸, P۵, P۳, P۱	ایجاد نگرش ورزش‌گزینی در والدین برای اوقات فراغت فرزندان		
P۱۱, P۹, P۴, P۲, P۱	تأکید رسانه‌ها بر ورزش در اوقات فراغت دانش‌آموزان		

جدول ۲. (ادامه)

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفهوم‌ها	کد مصاحبه‌شوندگان	
مشارکت عمومی	تأکید سازمان‌های برنامه‌ریز در جذب دانش‌آموزان به ورزش	P۸, P۴, P۲, P۱		
		P۱۱, P۳, P۱		
		P۸, P۶, P۳, P۲		
	ترغیب اجتماعی	تأکید بر پایه‌ای دانستن ورزش در سلامت دانش‌آموزان	P۱۱, P۷, P۵, P۲, P۱	
			P۱۲, P۱۰, P۱	
			P۶, P۵, P۳, P۲	
نرم‌افزاری	مشارکت عمومی	تبلیغات رسانه‌ای برای حمایت مالی در ورزش دانش‌آموزی	P۱۱, P۷, P۵, P۲, P۱	
		فراهم‌سازی موقعیت جذب بخش خصوصی در ورزش دانش‌آموزی	P۱۱, P۷, P۵, P۲, P۱	
		هماهنگی نظام‌های مجری ورزش دانش‌آموزی	P۱۲, P۱۰, P۱	
	منابع دانشی	ترغیب دانش‌آموزان به ورزش از سوی خانواده‌ها	افزایش انگیزه دانش‌آموزان به ورزش	P۶, P۵, P۳, P۲
			افزایش آگاهی عمومی درباره وسایل کمک‌آموزشی ورزشی	P۱۲, P۹, P۴, P۳, P۱
			افزایش انگیزه دانش‌آموزان به ورزش	P۹, P۴, P۲, P۱
رفتاری	منابع انسانی	افزایش آگاهی عمومی درباره وسایل کمک‌آموزشی ورزشی	P۱۲, P۸, P۳, P۱	
		افزایش آگاهی عمومی در مدیریت امور آموزشی	P۱۰, P۵, P۴, P۱	
		افزایش میزان دانش مربوط به جایگاه اجتماعی ورزش	P۱۲, P۱۳, P۷, P۲	
	فردی	کاهش خشونت و پرخاشگری در دانش‌آموزان	وجود مربیان ارزنده	P۱۰, P۹, P۵, P۳
			وجود مدیران حامی ورزش دانش‌آموزی	P۱۰, P۸, P۵, P۴, P۲
			آماده‌سازی دانش‌آموختگان تربیت‌بدنی در ورزش دانش‌آموزی	P۱۱, P۸, P۶, P۳, P۱
اجتماعی	فردی	کاهش خشونت و پرخاشگری در دانش‌آموزان	P۱۰, P۶, P۳, P۱	
		دوری دانش‌آموزان از فضای مجازی	P۱۰, P۷, P۵, P۴, P۲	
		کاهش افسردگی دانش‌آموزان	P۶, P۳, P۲, P۱	
	اجتماعی	کاهش بزهکاری و جرم‌وجنایت در دانش‌آموزان	ایجاد شورونشاط در دانش‌آموزان	P۹, P۵, P۳, P۲
			افزایش اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان	P۱۳, P۱۱, P۲, P۱
			کاهش مصرف دخانیات در دانش‌آموزان	P۱۲, P۱۰, P۶, P۳, P۲
اجتماعی	کاهش بزهکاری و جرم‌وجنایت در دانش‌آموزان	کاهش مصرف دخانیات در دانش‌آموزان	P۱۰, P۸, P۷, P۳	
		کاهش مصرف نوشیدنی‌های الکلی در دانش‌آموزان	P۱۰, P۸, P۴, P۲, P۱	
		کاهش پیش‌دآوری قومی و محلی در بین دانش‌آموزان	P۸, P۶, P۵, P۳, P۲	

بنابراین نتایج حاصل از ۱۳ مصاحبه انجام‌شده، از طریق کدگذاری باز و محوری (با استفاده از نرم‌افزار Max QDA نسخه Pro)، نشان داد که ۵ مقوله اصلی زیرساخت‌سازی، عوامل درونی، فرهنگی اجتماعی، نرم‌افزاری و رفتاری از مؤلفه‌های اصلی راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت، است (شکل ۲). در این پژوهش، از کدگذاری انتخابی (گزینشی) استفاده نشد، چراکه ارتباط هیچ‌یک از کدهای محوری با یکدیگر از اهداف پژوهش حاضر نبود و صرفاً شناسایی کدهای باز و محوری از اهداف بود. در ادامه از طریق نرم‌افزار SPSS به تحلیل ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌های پژوهش و سپس به تحلیل نتایج حاصل از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار Smart PLS پرداخته شد و به سؤال‌های پژوهش پاسخ داده شد.

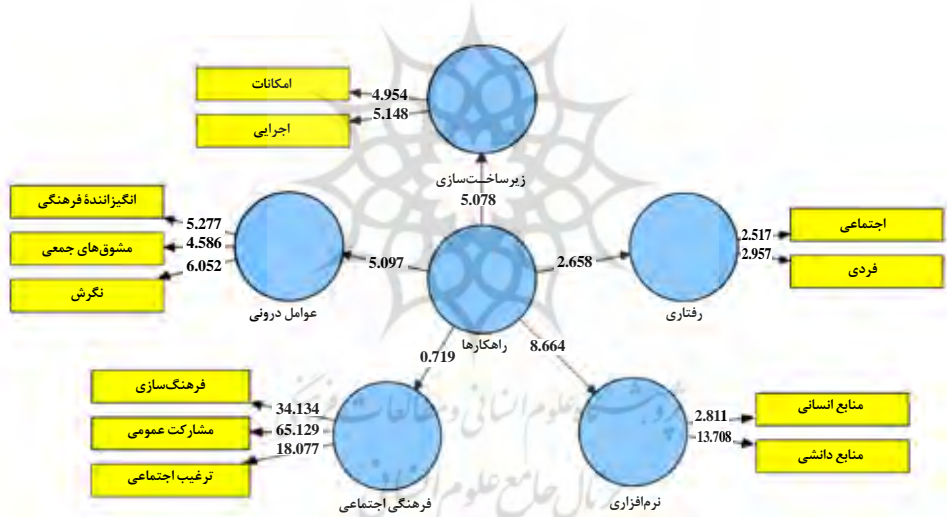
شکل ۲. مؤلفه‌های استخراج‌شده راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت (نمودار درختی نرم‌افزار Max QDA نسخه Pro)

بخش کمی

نتایج توصیفی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پژوهش در بخش کمی نشان داد ۵۹/۶ درصد از نمونه‌های پژوهش مرد و ۴۰/۴ درصد زن، ۵۴/۲ درصد مدیر مدرسه و ۴۵/۸ درصد معلمان ورزش بودند. همچنین ۲۰/۹ درصد از مدیران مدارس، مدیر مدرسه غیردولتی و ۷۹/۱ درصد مدیر مدرسه دولتی بودند. سابقه شغلی بیشتر نمونه‌های پژوهش (۵۳/۹ درصد) بیشتر از ۱۰ سال بود.

بنا بر گفته هیر^{۱۲} و همکاران (۲۰۱۲)، برای تعیین نرمالیتۀ داده‌ها از چولگی و کشیدگی استفاده شد. نتایج نشان داد چولگی بین ۳ و ۳- و کشیدگی بین ۵ و ۵- قرار دارد. بنابراین داده‌ها از توزیع نرمال برخوردارند. ولی با وجود این، به علت جدید بودن الگوی پژوهش بهتر است از نرم‌افزار واریانس محور Smart PLS استفاده شود.

بخش الگوی ساختاری، برخلاف الگوهای اندازه‌گیری، به سؤال‌ها (متغیرهای آشکار) کاری ندارد و تنها متغیرهای پنهان همراه با روابط میان آن‌ها بررسی می‌شود. برای بررسی برازش الگوی ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود. اولین و اساسی‌ترین معیار، ضرایب معنی‌داری t یا همان مقادیر ts است. در صورتی که مقدار این اعداد از $0/95$ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه بین متغیرها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان $1/96$ است. البته باید توجه داشت که اعداد فقط صحت رابطه را نشان می‌دهند و شدت رابطه میان متغیرها را نمی‌توان با آن سنجید.

شکل ۳. الگوی ساختاری ضرایب معنی‌داری t (مقادیر ts)

مقدار R^2 برای متغیرهای برون‌زا یا مستقل برابر صفر است. در این قسمت، مقدار R^2 همه متغیرهای درون‌زا (به جز متغیر رفتاری) بیشتر از $0/203$ و برابر با مقدار متوسط است و برای متغیر رفتاری برابر با مقدار ضعیف است. مقدار Q^2 : این معیار برای هر پنج متغیر درون‌زا بیشتر از $0/15$ است. این نشان می‌دهد متغیر برون‌زا (مستقل)، در پیش‌بینی متغیر وابسته، متوسط است و برازش مناسب الگوی ساختاری پژوهش را تا اندازه‌ای بار دیگر تأیید می‌کند.

برازش الگوی کلی: الگوی کلی هر دو بخش الگوی اندازه‌گیری و ساختاری را در برمی‌گیرد و با تأیید

برازش آن، بررسی برازش در یک الگو کامل می‌شود. با توجه به سه مقدار $0/01$ ، $0/25$ و $0/36$ که مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی شده است، در هر پنج متغیر، مقدار بیشتر از $0/25$ به دست آمد که نشانه برازش کلی متوسط الگوست.

جدول ۳. بررسی سؤال‌های پژوهش

نتیجه	مقدار t	ضرب مسیر	سؤال پژوهش
تأیید	5/078	0/770	آیا زیرساخت‌سازی از راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت است؟
تأیید	5/097	0/789	آیا عوامل درونی از راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت است؟
تأیید	7/665	0/719	آیا عوامل فرهنگی اجتماعی از راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت است؟
تأیید	8/664	0/678	آیا عوامل نرم‌افزاری از راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت است؟
تأیید	2/658	0/375	آیا عوامل رفتاری از راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان با تأکید بر اوقات فراغت است؟

با توجه به جدول فوق، مقدار t بیشتر از $2/58$ است. بنابراین در سطح $0/99$ ، همه راهکارهای شناسایی شده از راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت، است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف ارائه الگوی راهکارهای کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان، با تأکید بر اوقات فراغت از دید معلمان ورزش و مدیران مدارس، با رویکرد آمیخته انجام شد و پنج راهکار اصلی را دربرگرفت: زیرساخت‌سازی، عوامل درونی، فرهنگی اجتماعی، نرم‌افزاری و رفتاری.

اوقات فراغت همچون شمشیری دولبه است. یک لبه آن زمینه‌ساز خلاقیت و هنرپروری و لبه دیگر آن عاملی در گرایش به بزهکاری و آسیب اجتماعی است، بنابراین برنامه‌ریزی مناسب در اوقات فراغت اهمیت بسزایی دارد (رضوی و همکاران، ۱۳۹۲). همچنین باید یادآور شد ورزش ابزاری چندبعدی با تأثیرهای گسترده و ارزشمند است.

شیوه‌ای که افراد می‌توانند با استفاده از آن بر فشارهای جسمانی، روحی و روانی و اجتماعی پیروز شوند. بنابراین برای توسعه فعالیت‌های ورزشی در اوقات فراغت بر پایه کاهش آسیب‌های اجتماعی راهکارهایی بر اساس یافته‌های تحقیق در قالب پنج مفهوم ارائه شد، عوامل زیرساختی مانند ساخت اماکن ورزشی در محلات، تکمیل پروژه‌های عمرانی نیمه‌تمام، تخصیص بهینه امکانات مناسب و فراهم کردن امکانات تمرینی مناسب برای مناطق محروم، استفاده از نیروی متخصص و بانگیزه، ایجاد همگرایی در نظام‌های اجرایی و وضع قانون افزایش سطح سرانه فضاهای ورزشی دانش‌آموزی. بنابراین در کل، نتایج پژوهش در این قسمت با نتایج پژوهش‌های چمن‌پیرا و همکاران (۱۳۹۳)، سرایی و همکاران (۱۳۹۱)، پرایرا^{۱۳} و همکاران (۲۰۱۸) و لی و جیانگ^{۱۴} (۲۰۱۸) همخوان و هم‌راستاست و پژوهشی که نتایجش مغایر باشد با نتایج پژوهش حاضر مشاهده نشد. تمامی راهکارهای مطرح‌شده در الگوی پژوهش را می‌توان در قالب پیشنهادی پژوهش مطرح کرد.

در بخش مشوق‌های درونی نیز می‌توان به انگیزاننده فرهنگی، مشوق‌های جمعی و نگرش اشاره داشت. تأکید بر اوقات فراغت ورزشی در فوق‌برنامه مدرسه‌ها و دانشگاه‌ها، تشویق افراد به شرکت در فعالیت‌های ورزشی از طریق رسانه و نمایش عمومی ورزش در محلات باعث ترغیب افراد و انگیزه‌افزایی در آن‌ها می‌شود. همچنین درونی‌سازی ارزش‌های اجتماعی ورزش، جذب دانش‌آموزان آسیب‌پذیر به ورزش و ایجاد امنیت اجتماعی در راستای فعالیت‌های بدنی در اوقات فراغت سبب کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان می‌شود. بنابراین، نتایج پژوهش در این قسمت با نتایج پژوهش‌های چمن‌پیرا و همکاران (۱۳۹۳)، ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۴)، لی و جیانگ (۲۰۱۸) همخوان و هم‌راستاست و پژوهشی که نتایجش مغایر باشد با نتایج پژوهش حاضر مشاهده نشد.

راهکار بعدی عوامل فرهنگی اجتماعی است. می‌توان با تأکید رسانه‌ها بر ورزش در اوقات فراغت، تأکید و حمایت سازمان‌های مجری در جذب دانش‌آموزان به ورزش و تأکید بر پایه‌ای دانستن ورزش در سلامت دانش‌آموزان، بسترهای فرهنگ‌سازی را مهیا کرد. همچنین در راستای بسترسازی برای جذب دانش‌آموزان به انجام دادن فعالیت‌های بدنی در اوقات فراغت برای کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌توان با مشارکت و ترغیب اجتماعی راهی را هموار کرد که بر راه‌بندها چیره شد. بنابراین تبلیغات رسانه‌ای برای حمایت مالی، فراهم‌سازی شرایط جذب بخش خصوصی، هماهنگی و هم‌راستایی اجرای برنامه‌های نظام‌های برنامه‌ریز ورزش دانش‌آموزی، همگانی کردن ورزش در

اوقات فراغت دانش‌آموزان، ترغیب دانش‌آموزان به ورزش ازسوی خانواده‌ها و افزایش انگیزه دانش‌آموزان به ورزش از عوامل اصلی برای رفع موانع و ایجاد بستر است. نتایج پژوهش در این قسمت با نتایج پژوهش‌های سرایی و همکاران (۱۳۹۱)، میرمحمدتبار و همکاران (۱۳۹۴) و میکز^{۱۵} و همکاران (۲۰۲۰) همخوان و همراستاست و پژوهشی که نتایجش مغایر باشد با نتایج پژوهش حاضر مشاهده نشد.

راهکار بعدی عوامل نرم‌افزاری است. باوجود دانش عمومی درباره وسایل کمک‌آموزشی ورزشی و افزایش آگاهی عمومی در مدیریت امور آموزشی، همچنین افزایش میزان دانش مربوط به جایگاه اجتماعی ورزش، بسترهای توسعه ورزش در اوقات فراغت دانش‌آموزان فراهم شده است. با بخشی از ویژگی‌های سخت‌افزاری درزمینه منابع انسانی مانند وجود مربیان ارزنده، وجود مدیران حامی ورزش و آماده‌سازی دانش‌آموختگان تربیت‌بدنی می‌توان بسترهای توسعه ورزش در اوقات فراغت دانش‌آموزان را آماده کرد. بنا بر گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان (کد Q۶)، نیروی انسانی عامل بسیار مهمی در گرایش دانش‌آموزان به فعالیت‌های بدنی است و از عوامل امکاناتی بسیار مهم‌تر است. بنابراین، نتایج پژوهش در این قسمت با نتایج پژوهش موراتیدیس^{۱۶} (۲۰۱۹) همخوان و همراستاست و پژوهشی مشاهده نشد که نتایجش با نتایج پژوهش حاضر ناسازگار باشد.

آخرین راهکار پیشنهادی در این پژوهش عوامل رفتاری است. کاهش خشونت و پرخاشگری در دانش‌آموزان، دوری از فضای مجازی دانش‌آموزان، کاهش افسردگی دانش‌آموزان، ایجاد شور و نشاط دانش‌آموزان، افزایش اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان، کاهش بزهکاری و جرم‌وجنایت در دانش‌آموزان، کاهش مصرف دخانیات در دانش‌آموزان، کاهش مصرف نوشیدنی‌های الکلی در دانش‌آموزان و کاهش پیش‌داوری قومی و محلی میان دانش‌آموزان از جمله راهکارهای این بخش است. اولیای امور دانش‌آموزان (خانواده و نظام آموزش و پرورش و مراکز ورزشی) با اجرای هریک از این کارها کاهش آسیب‌های اجتماعی در دانش‌آموزان را شاهد خواهند بود. بنا بر گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان (کد Q۴)، تا زمانی که والدین خود سهم پررنگی در ترغیب فرزندانشان به فعالیت‌های ورزشی نداشته باشند، نمی‌توان به تغییر فرهنگ ورزش در میان نسل‌های آینده امیدوار بود. نتایج پژوهش در این قسمت با نتایج پژوهش‌های کوامبی و همکاران (۲۰۱۹) ، بروسنان (۲۰۱۹)، ژانگ (۲۰۱۸)، الکساندرو و لورند (۲۰۱۵)، قهقرخی و رشیدلمیر (۱۳۹۶) و کتبی و همکاران (۱۳۹۳)، همخوان و همراستاست و پژوهشی مشاهده نشد که نتایجش با نتایج پژوهش حاضر ناسازگار باشد.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که راهکارها دربردارنده زیرساخت‌سازی (امکانات و اجرایی)، عوامل درونی (انگیزاننده فرهنگی، مشوق‌های جمعی و نگرش)، فرهنگی اجتماعی (فرهنگ‌سازی، مشارکت عمومی و ترغیب اجتماعی)، نرم‌افزاری (منابع دانشی و منابع انسانی) و رفتاری (فردی و اجتماعی) است. بنابراین به اولیای امور دانش‌آموزان کشور یعنی خانواده‌ها (والدین)، نظام آموزش و پرورش (مدیران و معلمان به‌ویژه معلمان ورزش)، پایگاه‌ها (کانون‌های ورزشی در مدارس) و باشگاه‌های ورزشی (وابسته به آموزش و پرورش، شهرداری‌ها و هیئت‌های ورزشی) پیشنهاد می‌شود:

- از راهکارهای حاصل‌شده در این پژوهش در راستای ارتقای میزان مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های ورزشی استفاده کنند و آن را راهی برای دوری از آسیب‌های اجتماعی بدانند تا به کاهش انحرافات اجتماعی و بزهکاری‌ها در جامعه دست یابیم.
- برای تکمیل پروژه‌های ناتمام ورزشی اقدامات مناسبی انجام شود، از جمله واگذاری آن به بخش خصوصی.
- از خیرین ورزشی برای احداث و تکمیل طرح‌های ورزشی در مناطق محروم استفاده شود.
- از دانش‌آموزان ورزشکار برتر در مدارس تجلیل شود تا بر انگیزه دانش‌آموزان برای شرکت در فعالیت‌های ورزشی بیفزاید.
- لیگ‌های ورزشی درون‌مدرسه‌ای برای ایجاد حس رقابت در دانش‌آموزان برپا شود تا بر انگیزه آن‌ها برای شرکت در ورزش بیفزاید.
- نشست‌های توجیهی والدین برای تشویق آن‌ها به شرکت فرزندانشان در فعالیت‌های ورزشی برپا شود.
- از ظرفیت رسانه‌ها برای توجه به ورزش دانش‌آموزی استفاده شود.

منابع

- ابراهیمی، فهیمه، تجاری، فرشاد و نیک‌بخش، رضا. (۱۳۹۴). تحلیل نقش عوامل درونی و بیرونی بر تصمیم‌گیری مصرف‌کنندگان در زمان اوقات فراغت با رویکرد فعالیت بدنی. *رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی*، ۳(۱۱)، ۲۰-۹.
- افراسیابی، حسین و مداحی، جواد. (۱۳۹۵). بازنمایی و تبیین نقش اوقات فراغت در اعتیاد به سیگار در میان دانشجویان. *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۷(۲۶)، ۱۷۸-۲۱۶.
- توسلی، غلامعباس و نورماد، سکینه. (۱۳۹۱). بررسی جامعه‌شناختی علل گستره آسیب‌های اجتماعی در بین حاشیه‌نشین‌های شهر تهران (مورد مطالعه منطقه چهار خاک سفید). *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۴(۳)، ۶۵-۷۹.
- چمن‌پیرا، محبوبه، فراهانی، ابوالفضل و جلالی فراهانی، مجید. (۱۳۹۳). بررسی نحوه گذران اوقات فراغت و فعالیت‌های بدنی سالمندان با تأکید بر دستگاه‌های بدن‌سازی شهرداری شهر تهران در سال ۱۳۸۹. *سالمند*، ۹(۳)، ۱۸۸-۱۷۹.
- رضوی، سیدمحمد حسین، رجب‌زاده، رضا، میرزاپور، علی‌اکبر و سجادی، سید احمد. (۱۳۹۲). نقش فعالیت بدنی و ورزش در گذران اوقات فراغت معلولان جسمی. *پژوهشنامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی*، ۹(۱۸)، ۱۴۰-۱۲۹.
- روچک، کریس. (۱۳۸۸). *نظریه اوقات فراغت (اصول و تجربه‌ها ترجمه عباس مخبر)*. تهران: انتشارات شهر.
- سرایی، محمدحسین، روستا، مجتبی و اشونویی، امیر. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر گذران اوقات فراغت در مناطق شهری ایران. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۲(۷)، ۲۵-۳۷.
- شماعی، علی، شاهی میرزا، محمد عین و ملکان، جواد. (۱۳۹۱). بررسی عوامل و پدیده‌های مؤثر بر بروز جرائم و آسیب‌های اجتماعی در کلان‌شهرها (با تأکید بر مناطق حاشیه‌نشین). *فصلنامه اطلاعات جغرافیایی سیهر*، ۲۱(۸۳)، ۵۰-۴۵.
- عابدینی، صمد و طالبی، شهیدا. (۱۳۹۶). عوامل اجتماعی فرهنگی مرتبط با میزان گرایش شهروندان به ورزش همگانی در خلخال. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۸(۱)، ۱۴۴-۱۳۱.
- قهفرخی، دهقان و رشیدلمیر، امین. (۱۳۹۶). طرد اجتماعی، بزهکاری جوانان و مشارکت ورزشی. *پژوهش‌های فیزیولوژی و مدیریت در ورزش*، ۹(۴)، ۱۶-۹.
- کتبی، فرشته، رضوی، سیدمحمد حسین و نقی‌زاده، حسن. (۱۳۹۳). رابطه گذران اوقات فراغت دانشجویان با گرایش آن‌ها به بزهکاری با تأکید بر فعالیت‌های ورزشی. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۳(۲۴)، ۱۸-۷.
- میرمحمدتبار، سیداحمد، نوغانی، محسن و مسلمی، رقیه. (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر نحوه گذران اوقات فراغت (فراحت‌لیلی از پژوهش‌های موجود). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۶(۲۴)، ۱۹۴-۱۶۵.
- نادری، احمد، شهبازی، مهدی و اکبری، الهام. (۱۳۹۳). تحلیل انسان‌شناختی ورزش زنان: مطالعه‌ای بر فعالیت‌های ورزشی در پارک‌های بانوان تهران. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۴(۲)، ۶۸-۵۱.
- Alexandru, M. A., & Lorand, B. (2015). Sport-a solution to the social integration of children with conduct disorders? Pilot study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 180, 1297-1303.
- Brajša-Žganec, A., Merkaš, M., & Šverko, I. (2011). Quality of life and leisure activities: How do leisure activities contribute to subjective well-being? *Social Indicators Research*, 102(1), 81-91.
- Brosnan, S. (2020). The impact of sports participation on crime in England between 2012 and 2015. *Sport in Society*, 23(6), 1080-1090.
- Gidlow, C., Cerin, E., Sugiyama, T., Adams, M. A., Mitas, J., Akram, M., & Sallis, J. F. (2019). Objectively measured access to recreational destinations and leisure-time physical activity: Associations and demographic moderators in a six-country study. *Health & place*, 59, 102196. doi:10.1016/j.healthplace.2019.102196
- Hair, J. F., Sarstedt, M., Ringle, C. M., & Mena, J. A. (2012). An assessment of the use of partial least squares structural equation modeling in marketing research. *Journal of the academy of marketing science*, 40(3), 414-433.
- Lee, W., & Jeong, C. (2018). Effects of pro-environmental destination image and leisure sports mania on

motivation and pro-environmental behavior of visitors to Korea's national parks. *Journal of Destination Marketing & Management*, 10, 25-35.

- Liu, Y., Zhang, Y., Jin, S. T., & Liu, Y. (2020). Spatial pattern of leisure activities among residents in Beijing, China: Exploring the impacts of urban environment. *Sustainable cities and society*, 52, 101806.
- Meekes, J. F., Buda, D. M., & de Roo, G. (2020). Socio-spatial complexity in leisure development. *Annals of Tourism Research*, 80, 102814.
- Mouratidis, K. (2019). Built environment and leisure satisfaction: The role of commute time, social interaction, and active travel. *Journal of transport geography*, 80, 102491. doi:10.1016/j.jtrangeo.2019.102491
- Pereira, R., Santos, R., Póvoas, S., & Silva, P. (2018). Environment perception and leisure-time physical activity in Portuguese high school students. *Preventive medicine reports*, 10, 221-226.
- Quarmby, T., Sandford, R., & Pickering, K. (2019). Care-experienced youth and positive development: an exploratory study into the value and use of leisure-time activities. *Leisure Studies*, 38(1), 28-42.
- Zhang, F. (2018). A Study on the Interactive Effect between Quality of Life and Sports Leisure Mode. In *Proceedings of the 4th Annual 2018 International Conference on Management Science and Engineering (MSE 2018)* (pp. 277-281). Francis Academic Press.

پی‌نوشت‌ها

1. leisure times	7. Quarmby	13. Pereira
2. Brajša-Žganec	8. Brosnan	14. Lee & Jeong
3. Zhang	9. Alexandru& Lorand	15. Meekes
4. Veblen	10. Gidlow	16. Mouratidis
5. Domazieh	11. Liu	
6. Smith	12. Hair	